

Статья посвящена рассмотрению проблемы сущности регулирования и практики использования мер поощрения и взыскания к осужденным, которые отбывают наказание в виде лишения свободы. Так же на основании проведенного исследования автором было определено, что меры поощрения и взыскания имеют определённую обусловленность, но на сегодняшний день эта проблема недостаточно исследована.

Ключевые слова: меры поощрения и взыскания, дисциплинарное взыскание, уголовное наказание, государственное принуждение, законность правопорядок.

Karelin V. V. The essence of regulation and the practice of using the measures of encouragement and penalty to the imprisoned convicts.

The article deals with the problem of the essence of regulation and the practice of using the measures of encouragement and penalty to the imprisoned convicts. On the basis of this research the author came to the conclusion that the measures of encouragement and penalty have the certain conditionality but till now this problem has been not quite investigated.

Key words: measures of encouragement and penalty, disciplinary punishment, criminal punishment, state compulsion, legality, law and order.

Козич І. В.

ПИТАННЯ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В МАТЕРІАЛАХ ТРЕТЬОГО КОНГРЕСУ ООН З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ І РЕЖИМІВ ДЛЯ ЗЛОЧИНЦІВ

УДК 343.2.01

Постановка проблеми. Політика в сфері протидії злочинності як напрямок загальнодержавної політики давно вийшла за межі регулювання кожної окремо взятої держави. У зв'язку з цим виняткового значення для розвитку такої політики мають рекомендаційні, роз'яснювальні та інші рішення органів міжнародного значення. Та й навіть просто врахування досвіду інших країн щодо врегулювання окремих вузьких проблем загальних чи спеціальних сфер кримінально-правової політики допоможе зекономити значну частину коштів держави при впровадженні заходів реалізації політики в сфері протидії злочинності. У зв'язку з цим виняткової ваги набувають матеріали Конгресів ООН з попередження злочинів.

Стан дослідження. Матеріали вищезгаданих Конгресів ООН неодноразово були предметом дослідження таких вітчизняних науковців як Борисов В.І., Голіна В.В., Колодяжний М.Г., Тацій В.Я., Шакун В.І. та ін. Однак системного дослідження положень цих Конгресів щодо політики в сфері протидії злочинності не проводилось.

У зв'язку з цим **метою статті** є узагальнення за матеріалами Третього конгресу ООН з попередження злочинів і режимів для злочинців (Стокгольм, 9-18 серпня 1965 р.) висновків і рекомендацій, що безпосередньо стосуються системи, розробки та реалізації політики в сфері протидії злочинності.

Виклад основного матеріалу. Слід зауважити, що в документах всіх без винятку Конгресів ООН з питань попередження злочинів, термін «політика в сфері протидії злочинності» як такий не вживається. Мова в них йде про політику соціального захисту, до якої, власне, і входить політика в сфері протидії злочинності. Проте не тільки вона, а й цілий комплекс інших напрямків державної політики, спрямованих на соціальний захист (в розумінні «убезпечення» населення від правопорушень). В зв'язку з цим, у контексті даного дослідження політика в сфері протидії злочинності буде розумітися як один із напрямків політики соціального захисту.

Під час Третього конгресу ООН з попередження злочинів і режимів для злочинців (Стокгольм, 9-18 серпня 1965 р.) (далі - Конгрес) розглядалася ціла низка питань, що стосувалися протидії злочинності взагалі і її окремим проявам зокрема.

1. Слід звернути увагу на комплекс проблем, що стосувалися наукових досліджень стосовно політики в сфері протидії злочинності. Учасникам конгресу було зауважено, що питаннями про протидію злочинності слід займатися постійно, оскільки неможливо дати таку характеристику злочинності, яка б була актуальною в будь-який часовий період розвитку людства. Незважаючи на нерідко вузько спрямований характер таких досліджень, вони завжди були і будуть корисні, оскільки вони «... дозволяють формувати політику соціального захисту, досить гнучку для того,

щоб задовольняти потреби.» [1, с.2], які виникають в сфері протидії злочинності. Складність поведінки правопорушників і необхідність безперервних досліджень показують, що суспільство не повинно залишатися пасивним в надії на те, що колись буде знайдено остаточне вирішення проблем протидії злочинності, а має, навпаки, проводити потрібні заходи по мірі виникнення відповідних потреб.

2. У ході Конгресу учасники одностайно зійшлися в тому, що економічні втрати, що виникають в результаті злочинів, глибоко відчуються в усіх країнах: «...їх вартість занадто велика, особливо в суспільствах, які прагнуть якомога швидше підвищити свій життєвий рівень шляхом розвитку своєї економіки...» [1, с.3]. Саме тому технічні групи соціального захисту та органи ООН, що реалізують політику в цьому напрямку, визначились, що боротьба зі злочинністю повинна фігурувати в загальних планах соціально-економічного розвитку (очевидно, в рамках реалізації політики в сфері протидії злочинності – І.К.).

3. Учасники Конгресу відмітили надзвичайно високу роль громадськості в заходах щодо протидії злочинності. Однак, зазначається в матеріалах Конгресу, йти шляхом «...підміни справедливості жагою помсти, розуму - ритуальними заборонами, забобонами і страхом, неупередженості – нетерпимістю...» [1, с.7]. Таку роль громадськості у цій справі слід категорично виключити. Не можна також відводити їй місце, яке давало б можливість діяти за власним розсудом, тобто не рахуючись з політикою уряду. Іншими словами, хоча в даному документі і рекомендується залучати громадськість до попередження злочинів, її участь у цій справі в ідеалі має відповідати загальнодержавній політиці в сфері протидії злочинності.

Але тут слід враховувати і зворотню сторону. Основним завданням політики в сфері протидії злочинності вбачається створення «...таких програм соціального захисту, від яких можна очікувати, що вони будуть користуватися підтримкою громадськості...» [1, с.9]. В цьому контексті одним із найважчих завдань є завчасне виявлення реакції громадськості на той чи інший захід.

«Хоча безпомилкових методів і не існує, у розпорядженні урядів є багато можливостей створити собі хоча б приблизне враження про ставлення громадськості» [1, с.10]. Хоча ставлення громадськості відіграє позитивну роль у тих випадках, коли воно є сприятливим для нових напрямків політики в сфері протидії злочинності, його не слід вважати визначальним фактором при розробці основних директив; основні принципи (верховенство права, дотримання прав людини і громадянина тощо) слід проводити в життя беззаперечно. Як висновок, у матеріалах Конгресу зазначається, що «...уряд повинен логічно прагнути до того, щоб громадськість повністю визнавала виправданість його політики соціального захисту і щоб вона охоче брала участь у заходах з попередження злочинності» [1, с.11].

4. Цікавими також положення щодо розробки політики в сфері протидії злочинності. Так, «...фахівці з планування соціального захисту ... мають законне право - і навіть обов'язок - вказувати на ті наслідки, які випливають з запланованої політики в галузі соціального захисту...» [1, с.20]. Інакше кажучи, вони повинні складати свої програми так, щоб нейтралізувати окремі аспекти впроваджуваних положень політики, які можуть породжувати чи сприяти злочинності. Тому будь-яка програма протидії злочинності повинна ґрунтуватися на фактах соціальної дійсності, регулювати розвиток суспільних сил відповідно до загальнодержавної політики. Саме такий підхід «...може дати ... хороші результати і забезпечити успіх програми навіть у більш віддаленому майбутньому...» [1, с.20].

Окремий блок питань стосується реалізації політики в сфері боротьби зі злочинністю. В матеріалах Конгресу зазначалося, що за останні роки у багатьох країнах було вкладено значні кошти в широкомасштабні програми соціального захисту, без належної перевірки їх дієвості в проектах на невеликих територіях (на прикладі якогось окремого регіону). Водночас наводилося чимало прикладів реалізації в рамках політики в сфері протидії злочинності загальнодержавних програм, які попередньо були реалізовані в значно менших масштабах. Проте в деяких державах, на

думку багатьох «...питання про попередження злочинності та про режими для злочинців входить в повсякденні обов'язки уряду і не вимагає розрахованого на довгий термін планування...» [1, с.10]. Звичайно такий підхід суттєво звужує можливості політики в сфері протидії злочинності.

Саме в контексті розробки та реалізації політики в сфері протидії злочинності постало питання про те, що, вочевидь, основною передумовою проведення в життя цілеспрямованих і погоджених превентивних програм загальнодержавного значення є створення центрального органу, що займатиметься плануванням превентивних заходів і загальної політики в сфері протидії злочинності, що стежитиме за їх виконанням і дає оцінку отриманих результатів. Адже тільки при наявності такого центрального органу і можна зосередити в одному місці відомості про результати проведеної роботи, зберігати узгоджені загальні інструкції щодо методів, яких слід дотримуватись, уникати дублювання з іншими програмами, і розробляти критерії оцінки отриманих результатів. Крім того, створення таких центральних установ дозволяє встановлювати безпосередній зв'язок між органами, які «...безпосередньо реалізують превентивну діяльність, та владою, що визначає загальну політику...» [2, с.4] і забезпечує адміністративні або технічні можливості, необхідні для здійснення безпосередніх дій щодо реалізації відповідних програм.

У цьому зв'язку виникло питання статусу такого органу. Було висловлено ряд пропозицій, серед яких найбільшого поширення набули: 1) установа, що виконує в основному науково-дослідницькі завдання і вивчає виникаючі проблеми в порядку чергової запитів від влади, яка несе відповідальність за політику в сфері протидії злочинності; 2) автономний консультативний орган, до якого могли б звертатися за допомогою всі суб'єкти реалізації політики в сфері протидії злочинності; 3) координаційний орган урядового характеру, прикріплений до певного міністерства. Незважаючи на статус центрального органу розробки та реалізації політики в сфері протидії злочинності, в кінцевому була висловлена позиція, що, безумовно, «...такий підхід полегшує отри-

мання фінансових коштів, необхідних для проведення в життя програм, і дозволяє більш раціонально розподіляти державні і приватні кошти, призначені для попередження злочинності...» [2, с.5]. В будь-якому випадку такий орган повинен забезпечувати двосторонній зв'язок між владою і громадськістю, завдяки чому певні пропозиції, які вносяться в порядку приватної (не державної) ініціативи (наприклад, від науковців чи науково-дослідних установ, практиків тощо), могли б розглядатися нарівні з державними запитами.

Звернено увагу також і на роль практичних працівників при розробці політики в сфері протидії злочинності. Дійсно, не слід забувати, що більшість труднощів, виникає від того, що застосування в діяльності органів кримінальної юстиції заходів державного примусу до злочинців, часто суттєво відрізняється від тих заходів, які нерідко є предметом наукових дискусій, чи тих заходів, які розробляються громадськими організаціями в контексті протидії злочинності. В багатьох країнах практичних працівників постійно обвинувачують, обгрунтовано чи ні, в занадто грубому підході до людей і в тому, що вони перевищують свою владу і функції. З іншого боку, тих, хто займається розробкою теоретичних положень, нерідко обвинувачують у малореалістичному, дуже м'якому і малоефективному підході до злочинців, який може навіть заважати діяльності державних правоохоронних органів. Але в учасники Конгресу дійшли висновку, що «... такі конфлікти мають значно менше значення в країнах, де поліція систематично залучається до тісної участі в розробці політики соціального захисту. Можна навіть стверджувати, що розвиток такого роду співпраці не зустрічає абсолютно ніяких перешкод, і що там, де її вдалося дійсно здійснити, це сталося з винятковою легкістю» [2, с.23].

5. Також у ході Конгресу було розглянуто чимало питань, що стосувалися конкретних загальних чи спеціальних сфер протидії злочинності (в основному мова йшла про протидію рецидивній злочинності та злочинності неповнолітніх). Так, в матеріалах Конгресу зазначається, що в цілому у світі «...програми попере-

дження злочинності належним чином враховують необхідність попередження рецидиву...: вони знижують небезпеку відновлення злочинних дій з боку правопорушника та зменшують ризик спокуси інших до такого ж роду діянь» [3, с.1]. Власне саме з цих міркувань, що широкомасштабна (чи загальнодержавна) політика в сфері протидії злочинності не може ігнорувати або зачіпати лише поверхово питання про попередження рецидиву.

На жаль, як засвідчили окремі учасники «...особи, відповідальні за розробку політики в цій галузі, все діяльніше займаються цією проблемою, намагаючись скоротити число рецидивістів в статистиці злочинності не тільки шляхом виключення такого роду проступків з числа кримінально-карних, але й шляхом встановлення більш ефективних (суворих) режимів для правопорушників вищевказаних категорій...» [3, с.4].

В цьому контексті, зосередивши увагу на проблемі рецидиву, пропонувалося піддати переоцінці весь процес попередження злочинності та боротьби з нею і розробити, таким чином, раціональну та узгоджену політику в цій сфері. Як бачимо, навіть обговорюючи вузькі загальні чи спеціальні сфери кримінально-правової політики, учасники Конгресу розглядають питання глобально, в рамках загальнодержавної політики, а не тільки в межах однієї сфери кримінально-правової підсистеми політики в сфері боротьби зі злочинністю. До таких самих висновків вони приходять і щодо політики в сфері протидії злочинності неповнолітніх. Цитуємо: «піддатливий характер дорослої молоді приводить її як до прояву великодушності чи благородства, так і до безглузких насильницьких дій. Саме в силу своєї палкості й імпульсивності люди, що належать до цієї вікової групи, зазвичай більш сприйнятні до шкідливих впливів, ніж дорослі. Тому потрібно вживати особливих превентивних заходи для того, щоб протистояти тим злочинним впливам, яким піддається ця молодь. Однак такі заходи слід проводити в життя в рамках загальної політики боротьби із злочинністю, оскільки від цієї роботи не можна очікувати задовільних результатів, якщо вона ведеться у відриві від повсякденного життя» [4, с.10].

Висновки. В контексті політики в сфері протидії злочинності в матеріалах Конгресу слід виділити положення про необхідність розробки загальнодержавної політики в сфері протидії злочинності, з врахуванням позицій як науковців та практиків, так і громадськості. І знову ж таки основною причиною розриву науки і практики учасники Конгресу визначили відсутність у багатьох країнах апарату, необхідного для розробки всеосяжної політики протидії злочинності. Окремі органи розробляють свої власні концепції і методи ефективного поводження з правопорушниками, діючи практично в повному відриві від інших. За таких умов не дивно, що, вивчаючи відповідні нововведення, інші органи ставляться до них з нерозумінням, підозрілістю і навіть ворожістю. Створення консультативного і координуючого апарату полегшило б у багатьох відношеннях розробку послідовної політики в галузі протидії злочинності.

1. *Социальные факторы и предупреждение преступности (с обращением особого внимания на роль общественности, семьи, возможностей получения образования и работы) // A/CONF.26/2. Третий конгресс ООН по предупреждению преступлений и режимам для преступников (Стокгольм, 9-18 августа 1965 г.). – ООН: Рабочий документ, подготовленный секретариатом ООН.*
2. *Общественные превентивные мероприятия (в частности, подготовка и осуществление программ, касающихся медицинских, полицейских и социальных служб) // A/CONF.26/3 Третий конгресс ООН по предупреждению преступлений и режимам для преступников (Стокгольм, 9-18 августа 1965 г.). – ООН: Рабочий документ, подготовленный секретариатом ООН.*
3. *Меры по предупреждению рецидивизма (с обращением особого внимания на вредные последствия предварительного заключения и неравенства в отправлении правосудия) // A/CONF.26/4 Третий конгресс ООН по предупреждению преступлений и режимам для преступников (Стокгольм, 9-18 августа 1965 г.). – ООН: Рабочий документ, подготовленный секретариатом ООН.*
4. *Специальные превентивные и исправительные меры для молодежи // A/CONF.26/6 Третий конгресс ООН по предупреждению преступлений и режимам для преступников (Стокгольм, 9-18 августа 1965 г.). – ООН: Рабочий документ, подготовленный секретариатом ООН.*

Козич І.В. Питання політики в сфері протидії злочинності в матеріалах Третього конгресу ООН з попередження злочинів і режимів для злочинців

У статті автор за матеріалами Третього конгресу ООН з попередження злочинів і режимів для злочинців (Стокгольм, 9-18 серпня 1965 р.) аналізує цілий ряд висновків і рекомендацій, що безпосередньо стосуються системи, розробки та реалізації політики в сфері протидії злочинності.

Ключові слова: Конгреси ООН з попередження злочинів, політика в сфері боротьби зі злочинністю.

Козич И.В. Вопросы политики в сфере противодействия преступности в материалах Третьего конгресса ООН по предупреждению преступлений и режимов для преступников

В статье автор по материалам Третьего конгресса ООН по предупреждению преступлений и режимов для преступников (Стокгольм, 9-18 августа 1965) анализирует выводы и рекомендации, которые непосредственно касаются системы, разработки и реализации политики в сфере противодействия преступности.

Ключевые слова: Конгрессы ООН по предупреждению преступлений, политика в сфере борьбы с преступностью.

Kozych I.V. Policy issues in combating crime in the materials of the Third United Nations Congress on the Prevention of Crime and modes for criminals

The article is based on materials of the Third United Nations Congress on the Prevention of Crime and modes for criminals (Stockholm, 9-18 August 1965) examines a number of conclusions and recommendations that relate directly to the system design and implementation in the field of combating crime.

Keywords: United Nations Congress on the Prevention of Crime, Politics in the fight against crime.

Луцик Г.Д.

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ
ОХОРОНИ ТРУДОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ЗА КК
УКРАЇНИ**

УДК 343

Постановка проблеми. Розділом II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України держава гарантувала додержання основних трудових прав людини, про які йдеться у ст. 43 (право на працю; право на належні, безпечні і здорові умови праці; право на заробітну плату), ст. 44 (право на страйк), ст. 45 (право на відпочинок). Водночас, саме ці права потребують надійної охорони, в тому числі за допомогою кримінально-правових засобів.